

# Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi

---

Hafta 13

# ATATÜRK DÖNEMİ TÜRK DIŞ POLİTİKASI

## I. Atatürk'ün Dış Politika Esasları

Yeni Türk Devleti'nin modern anlamda bir millî devlet olarak uluslararası alanda meşruiyet kazanması ancak Lozan Konferansı ile gerçekleşmiştir. 1923-30 yılları arasında Türk Dış Politikasını meşgul eden dış sorunlar, Lozan Konferansı'nda çeşitli sebeplerle kesin olarak çözülememiş konular ile konferansta çözüme kavuşturulmuş fakat uygulama aşamasında çıkan sorunların “ulusal çıkarlara uygun” biçimde çözülmesine dönük çabalardır. Bunlar: İngiltere ile Musul Sorunu, Fransa ile kapitülasyonlar ve diğer sorunlar, Yunanistan ile Ahali Mübadelesi olarak ifade edilebilir.

Atatürk'ün dış politikası akılcı ve gerçekçidir. Kendisinin hayal peşinde koşmadığı görülmektedir. Uygulamayı düşündüğü bu dış politikanın, iç politika ile sıkı bir bağ içinde bulunması gerekmektedir. Bu nedenle, Atatürk'ün dış politikasının temelini Misâk-ı Millî oluşturmaktadır. Atatürk Dönemi Türk Dış Politikasının temel sorunlarını incelemenden önce, bu dönemde yürütülen dış siyasetin temel ilkelerine kısaca değinmek gerekir. Bu ilkeler aşağıdaki başlıklar altında ortaya konabilir:

### A. Gerçekçilik

Atatürk'ün dış politikası gerçekçidir. Boş hayaller peşinde koşmaz. Maceracılıktan uzak durmayı hedefler. Bunun yanında millî çıkarları gerçekleştirmede kararlı olmayı amaçlar. Atatürk'ün; “Büyük hayali işler yapmadan yapmış gibi görünmek yüzünden dünyanın düşmanlığını, kötü niyetini, kinini bu milletin ve memleketin üzerine çektik... Biz böyle yapmadığımız ve yapamadığımız kavramlar üzerinde koşarak düşmanlarımızın sayısını ve üzerimize olan baskılarını arttırmaktan ise, tabii duruma meşru duruma dönelim. Haddimizi bilelim.”. ifadesi ile, “memleketimizin ellide biri değil, her tarafı tahrip edilse her tarafı ateşler içinde bırakılsa biz bu toprakların üzerinde bir tepeye çıkacağız ve oradan savunma ile meşgul olacağız” ifadesi bu yaklaşımı açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

### B. Bağımsızlık

Yeni Türkiye'nin lideri Mustafa Kemal Paşa için kurulan devletin gerçek bağımsızlığı en önde gelen amaçtı. Bu bağımsızlık siyasî, iktisadi, mali, askeri ve kültürel açıdan bağımsızlıktı ve bunlardan ödün verilemezdi. Nitekim Atatürk düşüncesini, “Tam bağımsızlık denildiği zaman, elbette siyasî, mali, iktisadi, adli, askeri, kültürel ve benzeri her hususta tam bağımsızlık ve tam serbestlik demektir. Bu saydıklarımın herhangi birinde bağımsızlıktan mahrumiyet, millet ve

memleketin gerçek manasında bütün bağımsızlığından mahrumiyet demektir” ifadelerinde de açıkça ortaya koymaktadır.

### **C. Barışçılık**

Millî dış politikanın önemli temellerinden biri de barıştır. Dünya devletleriyle barış temeline dayalı ilişkiler kurulmalıdır. Bunun en güzel örneği Millî Mücadele yıllarında verilmiştir. Savaş ortamı içerisinde bile görüşmeler yoluyla barışın sağlanması için her türlü çaba sürdürülmüştür. Bir asker olarak savaşın ne demek olduğunu en iyi bilen kişi olarak Mustafa Kemal Paşa; “Ben harpçi olamam. Çünkü harbin acıklı hallerini herkesten iyi bilirim.” diyecektir. Atatürk’ün barışçılığı yine kendisinin söylediği “Yurtta Sulh Cihanda Sulh” sözünde ifadesini bulacaktır ki, bu Türk dış politikasının temel hedefi olacaktır. Bu hedefte dış politikanın barış esasına dayandırılmıştır. Ancak barışı sağlamak ve devam ettirmek için ekonomik ve askeri yönden güçlü olmanın gerektiğini de, yine Atatürk hem sözleri hem de uygulamaları ile göstermiş bulunmaktadır.

### **D. Akılcılık**

Akılcılık ilkesi doğrultusunda kurulan bu yeni devlet uluslararası hukuka bağlı kalmıştır. Atatürk Türkiye’si’nin dış politika anlayışı ideolojik doğmalara, önyargılı saplantılara değil, aklı ve bilimi esas alan bir çizgi üzerine oturtulmuştur. Bu bağlamda uluslararası ilişkilerde tarihi dostluk ve tarihi düşmanlık yerine değişen şartlar ve karşılıklı yarar ilişkileri esas alınmıştır. Nitekim Atatürk; siyasal, toplumsal ve ekonomik düzenleri çok farklı olan ülkelerle dostluklar kurabilmiş ve barış içinde bir arada yaşayabilmenin örneklerini vermiştir.

Yukarıda sayılan ilkelere ek olarak; uluslararası adil bir düzen kurma, sömürgeciliğe karşı oluş ve hukuka bağlılık gibi daha birçok ilkeler de eklenebilir. Bunların dışında bağımsızlığını ve toprak bütünlüğünü korumak anlamında Türkiye’nin güvenliğinden duyduğu endişe onun dış politikasına etki etmiştir.

Atatürk dönemi dış politikasını; Lozan Antlaşması’nın imzalanmasından 1930 yılına kadar olan süreçteki sorunların çözülmesi için harcanan çabalar dönemi ile 1930-38 yılları arasındaki dönem olarak iki kısımda inceleyebiliriz.

## **II. 1923-1930 Dönemi Türk Dış Politikası**

Lozan Barış Antlaşmasıyla savaş dönemini kapatan ve 1 Kasım 1922’den beri saltanatı kaldırmış bulunan Türkiye, 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet yönetimine geçip yepyeni bir devlet olarak uluslararası alandaki yerini almıştı. 1930’a kadar geçen bu dönemde Türkiye, uluslararası alandaki tüm gelişmelerle ilgilenmekle birlikte, esas olarak Lozan’dan kalan bazı

sorunların çözümüne uğraştı. Lozan'dan kalan başlıca konular: İngiltere ile Musul, Fransa ile borçlar ve Suriye sınırı, Yunanistan ile "Etabli" sorunu ile kapitülasyonlara ilişkin bazı hususlardı.

### **A. İngiltere ile Musul Sorunu**

Musul, sahip olduğu zengin petrol kaynakları nedeniyle XIX. yüzyıl sonlarından itibaren batılı devletlerin özellikle de İngiltere'nin ilgisini çekmeye başlamıştı. İngiltere, Birinci Dünya Savaşı sırasında İtilaf devletlerinin diğer üyelerini Musul'un kendisine verilmesi konusunda ikna etmiş ve sonuçta 8 Kasım 1918'de burayı işgal etmiştir. Bundan sonra ise bölgeyi elinde tutabilmek için her türlü çabayı göstermiştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde, Son Osmanlı Meclisi'nin kabul ettiği "Misâk-ı Milli" kararlarını aynen benimsenmişti. Bunun için, TBMM her platformda bu bölgeyi Türkiye'den koparan şartlar içeren Sevr Antlaşması'nı tanımadığını açıklamıştır.

Türkiye, Lozan Konferansı'nda Musul üzerindeki haklarını dile getirirken, İngiltere Musul'un Irak'a ait olduğunda ısrar etmekteydi. Onların gayesi Musul'u Irak'a bağlayarak, manda rejimi kurmaktı. Lozan Konferansı'na katılan devletlerin çoğu da İngiliz tezini destekleyince, mesele Lozan'da çözülmedi. Lozan'da alınan karar gereğince, mesele Milletler Cemiyeti'ne götürüldü. Fakat burada da İngiltere lehine karar çıktı. Türkiye, Musul'un İngiliz mandasındaki Irak'a bırakılmasını reddetmesi halinde yeniden savaş durumuyla karşı karşıya kalabilecekti ki, genç Cumhuriyetin böyle bir yüke dayanabilmesi herhalde kolay olmayacaktı.

Atatürk, bir kere daha politikanın temel bir özelliği olan gerçekçiliğe uygun davranarak İngiltere ile anlaşmayı kabul etti. 5 Haziran 1926'da Türkiye ve İngiltere, Milletler Cemiyeti'nin kararı yönünde Ankara Anlaşması'nı imzaladılar. Bu antlaşmaya göre;

- Musul İngiltere'nin himayesinde bulunan Irak'a verilecekti.
- Irak ise Musul petrollerine konan vergi gelirlerinden kendi payına düşen miktarın %10'unu 20 yıl süreyle Türkiye'ye verecekti.

Böylece Musul sorunu, dolayısıyla Türk-Irak sınırı İngiltere'nin istediği ve Milletler Cemiyeti'nin kararlaştırdığı şekilde çizilerek çözümlenmiş oldu. Bundan sonra Türkiye ile Irak arasındaki ilişkiler olumlu yönde gelişme gösterdi. Fakat Türk-İngiliz ilişkileri bir süre daha soğukluğunu korudu ve ancak 1929'dan itibaren normalleşmeye başladı.

## **B. Türkiye-Fransa İlişkileri**

Cumhuriyetin ilk yıllarında Türkiye ve Fransa arasındaki sorunları; Lozan Antlaşması'yla Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ne intikal eden borçlar, Türkiye- Suriye sınırının belirlenmesi, Türkiye'deki misyoner okulları ve Adana- Mersin demiryollarının satın alınması olarak ifade edebiliriz.

Fransa ile birinci mesele Türkiye-Suriye sınırının tespiti idi. 20 Ekim 1921 tarihli Ankara Antlaşması gereğince, Türkiye- Suriye sınırının ayrıntılı bir şekilde tespiti için bir komisyon kurulacaktı. Fakat bu mümkün olmadı. Komisyon ancak 1925 yılında kurulabildi ve sınırların çizilmesinde anlaşmazlıklar ortaya çıktı. Bunun üzerine Türk ve Fransız hükûmetleri doğrudan temasa geçerek bir antlaşma imzaladılar. 30 Mayıs 1926 tarihli “Dostluk ve İyi Komşuluk Sözleşmesi” adını taşıyan bu antlaşma Türkiye- Suriye sınırını çizmekle kalmıyor, aynı zamanda Türk- Fransız ilişkilerini de düzenliyordu.

Türk- Fransız ilişkilerinde ikinci sorun da Türkiye'deki Fransız misyoner okullarıydı. Türk hükûmeti Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nu ilan ettikten sonra bütün yabancı okullarda, Türkçe ve Coğrafya derslerinin Türk öğretmenlerince ve Türkçe olarak okutulmasını kararlaştırmıştı. Ancak Fransız okulları bunu kabul etmek istemediler ve meseleye Fransız hükûmeti ile Papalık karışınca Türkiye okulları kapattı. Bu durum ilişkilerin gerginleşmesine neden oldu.

Fransa ile diğer bir problem de Osmanlı'dan kalma borçlardı. Osmanlı döneminde en çok Fransa'dan borç alınmıştı. Fransa ile Haziran 1928'de Paris'te bir antlaşmaya varıldı. Fakat 1929 ekonomik buhranı dengeleri alt üst edince borçların ödenmeye başlaması 1933'ü bulmuş ve 1944 yılına kadar ödenmiştir.

Kapitülasyon kalıntılarını temizlemek üzere, bir Fransız şirketi tarafından işletilmekte olan Adana- Mersin demiryolunun Türk hükûmeti tarafından bir yasayla satın alınmak istenmesi, Fransa ile yeni bir anlaşmazlığı gündeme getirmiştir. Ancak, demiryolu konusu fazla uzamamış ve 1929 Haziran'ında yapılan bir antlaşmayla Fransa, demiryolunu Türkiye'ye devretmeyi kabul etmiştir.

Böylece, Türkiye ile Fransa arasında Lozan Barış Antlaşması'ndan kalan anlaşmazlıklar zamanla çözülmüş oldu.

## **C. Türk-Yunan Anlaşmazlığı ve “Etabli” Sorunu**

Lozan Konferansı'nda Türkiye'de kalan Rumlarla, Yunanistan'da kalan Müslümanların değişimi meselesi ele alınmış ve bu konuda 30 Ocak 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında azınlıklar konusunda bir antlaşma yapılmıştı. Bu antlaşmada Yunanistan'da bulunan Türk-

Müslümanlar ile Türkiye’de bulunan Rumların mübadelesi öngörölmüştü. Ancak, uygulama safhasında antlaşmanın ikinci maddesinde yer alan “Batı Trakya Türkleri ile İstanbul’da sakin (etabli) Rumların bu mübadeleden hariç tutulması” ifadesi iki ÷lke arasında uyuşmazlığa sebep olmuştur. Gerginliği gidermek için iki taraf görüşmelerle çözüme ulaşma yoluna gitmiş ve Aralık 1926’da bir antlaşma imzalanmıştır.

Antlaşma imzalanmasına rağmen ilerleyen yıllarda bu mesele üzerine yine sorunlar çıkmış ve iki devlet savaş noktasına gelmişti. Ancak, Yunan başbakanı Venizelos’un bu durumun Yunanistan’a vereceği siyasî ve ekonomik zararları düşünmesi ortamı yumuşattı. 1930’da, iki taraf arasındaki ahali değişimi ile alakalı bir antlaşma daha imzalandı. Bu antlaşma ile yerleşme tarihleri ve doğum yerleri ne olursa olsun, İstanbul Rumları ile Batı Trakya Türklerinin hepsi sözleşme kapsamı içine alındı. Böylece 6- 7 yıl süren Yunan gerginliği sona ermiş oldu.

### **III. 1930-1938 Dönemi Türk Dış Politikası**

1923-1930 devresinde Türkiye’nin bütün dış politika faaliyetleri, yeni bir kurtuluşun ortaya çıkardığı meseleleri çözümlmek ve yeni Türkiye’yi milletlerarası çevrede istikrarlı bir düzene oturtmak amacına yönelmiştir. Türkiye yedi yıl boyunca bu meselelerle uğraşmış ve nihayet 1930 yılından itibaren gerçekleştirmek istediğı bu düzene kavuşmuştur. Türkiye 1930’a gelindiğinde, dış ve iç meselelerini büyük ölçüde çözüme kavuşturmuş olarak, uluslararası alana daha aktif bir biçimde girebilecek durumdaydı.

Türkiye’nin dış politikasında 1930- 1938 yılları arasında gündemde olan başlıca dış konular şunlardı:

#### **A. Türkiye’nin Milletler Cemiyeti’ne Üye Olması**

Milletler Cemiyeti (Cemiyet-i Akvam), I. Dünya Savaşı’nın galip devleri tarafından milletlerarası barışın korunması ve işbirliğinin sağlanması için Paris Barış Konferansı sırasında 10 Ocak 1920’de kurulmuştur. Türkiye, Musul meselesinde Milletler Cemiyeti’nin taraflı tutumu ve Sovyetler Birliği’nin cemiyete bakışının olumsuzluğu yüzünden, başlangıçta cemiyete giriş için müracaat etmemişti. Ancak 1930’dan sonra Türkiye’nin milletlerarası politikada ağırlığını artırması, kolektif barış anlayışına sahip olması ve statükocu devletlerle meselelerini halletmesi gibi etkenler Milletler Cemiyeti’ne üyelik için davet edilmesine yol açmıştır.

TBMM, 9 Temmuz 1932’de daveti kabul etmiş ve 18 Temmuz 1932’de alınan bir genel kurul kararıyla Milletler Cemiyeti’ne girmişti. Böylece Türkiye Cumhuriyeti, Milletler Cemiyeti’ne

üye olmakla aynı zamanda uluslararası işbirliğine de katılmış oldu. Bundan sonraki süreçte, barışın korunması çalışmalarında cemiyeti daima desteklemiştir.

### **B. Balkan Antantı**

Milletler Cemiyeti, 1930'lu yıllarda bölgesel savunma paktlarının kurulmasını destekliyordu. Almanya'da Hitlerin, İtalya'da Mussolini'nin iktidara gelişleri, Balkanlara karşı yapılacak bir saldırının önlenmek istenmesi gibi nedenlerle Balkan Antantı kurulması fikri ön plana çıktı. Ancak Balkan Birliği fikri çeşitli organizasyonlarla uygulamaya konulmasına rağmen bunun siyasî alana intikal etmesi pek kolay olmadı. Arnavutluk ve Bulgaristan'ın mevcut statükoyu değiştirmekten yana olmaları, buna karşılık; Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan'ın statüko tarafları bulunmaları antlaşmayı geciktirmiştir.

Türkiye'nin kurulmasında ve başarılı olmasında öncü rolü oynadığı Balkan Antantı, Atina'da 9 Şubat 1934'te Yunanistan, Yunanistan, Yugoslavya, Türkiye ve Romanya dış işleri bakanları tarafından imzalanmasıyla kurulmuştur.

Balkan Antantı ile taraflar sınırlarını karşılıklı olarak garanti ettikleri gibi, birbirlerine danışmadan herhangi bir balkan devletiyle bir siyasal antlaşma imzalamamayı ve herhangi bir siyasal harekette bulunmamayı taahhüt ediyorlardı. Antant ile birlikte imzalanan bir gizli antlaşmayla da taraflardan biri Balkanlı olmayan bir devletin saldırısına uğrarsa ve Balkanlı bir devlet de saldırgana yardım ederse, diğer taraflar bu Balkanlı devlete karşı birlikte savaşa gireceklerdi. Fakat Türkiye, eğer bir Rus-Romen çatışması çıkarsa Türkiye'nin Romanya'ya yardım etmeyeceğini Sovyet Rusya'ya bildirmiş, Yunanistan ise protokolün kendisini İtalya ile bir çatışmaya götürmeyeceği konusunda rezerv koymuştur. Çeşitli sebeplerle zayıf doğan bu antlaşma, etkili bir işbirliğinin doğmasını sağlayamamıştır. Fakat Türkiye'nin dış politikasında bölgenin barış ve güvenliğe ne kadar önem verdiğini göstermesi bakımından dikkat çekici bir antlaşmadır.

### **C. Türk-Sovyet İlişkileri**

Türk-Sovyet ilişkileri, 1930-1939 yılları arasında genellikle dostane bir şekilde sürmüştür. Ancak Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olması Sovyetler Birliği'ni memnun etmemiştir. Ayrıca Montreux Boğazlar Sözleşmesi Sovyetleri Türkiye'den daha da uzaklaştırmıştır.

Sovyetlerin 1934 yılında Milletler Cemiyeti'ne üye olması iki ülke arasında doğabilecek muhtemel bir çatışmayı önlemiştir. 1934 Balkan Antantı konusunda birtakım endişelere sahip olan Sovyetler Birliği'ne Türkiye'nin güvence vermesi ise iki ülke arasındaki münasebetleri nispeten düzeltmiştir.

#### **D. Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi**

İtilaf devletleri, Millî Mücadele yıllarında Sevr Antlaşması ile boğazları tamamen Türk idaresinden ayırmak ve burasını büyük devletlerden oluşacak bir komisyon eliyle idare etmek istemişlerdi. Boğazlara verilmek istenen bu statü Türkiye tarafından kabul edilmişti. Lozan Konferansı'nda tespit edilen Boğazlar Statüsünün yabancı gemilerin geçişi ile ilgili hükümleri Misâk-ı Millî esaslarına uygun olmakla birlikte, Boğazların silahtan arındırılması, yani silahsızlandırılması Türkiye'nin güvenliği açısından sakıncalar doğuruyordu.

Ancak şartlar 1930'lu yıllarda değişmeye başlamıştı. Revizyonist devletlerden olan İtalya, cemiyetin bir üyesi olan Etiyopya'yı işgal etmiş, Almanya, Versailles Antlaşması'na uymayarak Ren bölgesini silahlandırmış, Japonya ise Milletler Cemiyeti'nden ayrılmıştır. Milletlerarası ilişkilerin bozulmasına yol açan bu gelişmeler, silahtan arındırılmış boğazlar konusunda Türkiye'yi endişeye sevk etmiştir.

Türkiye, Boğazlar Sözleşmesi'nin değiştirilmesini ilk olarak 23 Mayıs 1923'te talep etmişti. Ancak bu talep, Sovyetler Birliği'nin dışında diğer batılı devletler tarafından da olumlu karşılanmamıştı. Türk hükûmeti, Lozan Antlaşması'nı imzalayan, diğer bir ifade ile Boğazlar Sözleşmesi'ne taraf olan devletlere 11 Nisan 1936'da birer nota göndererek sözleşmenin değiştirilmesi teklifini tekrarlamıştı. Türkiye'nin bu talebi üzerine, 21 Haziran 1936'da İsviçre'nin Montreux kentinde bir konferans düzenlenmiştir. Montreux Boğazlar Sözleşmesi 20 Temmuz 1936'da Türkiye, İngiltere, Fransa, Sovyetler Birliği, Japonya, Romanya, Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya arasında imzalanmıştır. İtalya sözleşmeyi daha sonra, 2 Mayıs 1938'de imzalamıştır.

Montreux Sözleşmesi ile Boğazlar Komisyonu kaldırılmıştır. Boğazların askerden arındırılması ile ilgili uygulama kaldırılarak, askeri hale gelebileceği hükme bağlanmıştır. Böylece, boğazların güvenliği Türkiye'ye bırakılarak bölge üzerinde hakimiyetini koruması sağlanmıştır. Ayrıca boğazlardan geçiş Türkiye'nin ve Karadeniz'e sahili olan devletlerin güvenliği sağlanacak şekilde düzenlenmiştir. Ticaret gemileri için tam geçiş serbestliği tanınmıştır. Savaş zamanında Türkiye savaş içerisinde değilse savaşan devletlerin savaş gemileri boğazlardan belirli şartlar dâhilinde geçebilecek. Sözleşmeye göre Türkiye savaşın içinde ise veya kendisini savaş tehlikesi karşısında görürse geçiş kararı kendisine bırakılıyordu.

Boğazlar Sözleşmesi 20 yıl süreli idi. Ancak, taraflardan hiçbiri sözleşmenin feshedilmesi için talepte bulunmadığından hala yürürlüktedir. Bu sözleşme iki dünya savaşı arasında, başta Atatürk olmak üzere Türk yöneticilerinin önemli bir başarısıdır. Türk yöneticileri bu başarıyı



sorunu zamanında gündeme getirmeleri, kararlılıkla savunmaları ve sabırla takip etmeleri sayesinde elde etmişlerdir.

#### **E. Sadabat Paktı**

İtalya'nın Habeşistan'ı işgal etmesi Doğu Akdeniz'de İtalyan tehlikesini ortaya çıkarmıştı. Bu durum Türkiye'yi Orta Doğu ülkeleri ile birlikte bazı ortak savunma önlemleri almaya itti. Bunun bir sonucu olarak 2 Ekim 1935'te Cenevre'de Türkiye, İran ve Irak ile üçlü bir antlaşma imzaladılar. Bu gruba daha sonra Afganistan da katıldı. Türkiye, İran, Irak ve Afganistan bu işbirliğini daha da genişleterek 8 Temmuz 1937'de Sadabat Paktı'nı imzaladılar. 5 yıl süreyle imzalanan bu antlaşmayla taraflar; Milletler Cemiyeti ve Briand-Kellog Paktı'na bağlı kalmayı, birbirlerinin içişlerine karışmamayı, ortak sınırlara saygı göstermeyi, birbirlerine karşı herhangi bir saldırıya girişmemeyi taahhüt ediyorlardı. Böylece, Türkiye Batıdan sonra Doğuda da bir güvenlik sistemi kurmuş ve kendisi için önemli olan bu iki bölgede barış politikasını kuvvetlendirmiştir.

Balkan Antantı'nda olduğu gibi Sadabat Paktı'nın oluşmasında da Türkiye'nin önemli rolü vardır. Revizyonist devletlerden İtalya'nın Etiyopya'yı (Habeşistan) işgal etmesi paktın meydana gelmesindeki en önemli etkidir. Sadabat Paktı İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra önemini kaybetmiştir.

#### **F. Hatay Sorunu ve Hatay'ın Anavatana Katılması**

Lozan'dan arta kalan Osmanlı borçları meselesinin 1933'te yapılan bir antlaşmayla halledilmesi, Türk-Fransız ilişkilerinin dostane bir mahiyet kazanmasını sağlamıştı. 1932-39 döneminde Türkiye ile Fransa arasındaki ilişkileri etkileyen olay Hatay meselesi olacaktır. Hatay Sancağı, ekseriyetinin Türk olması nedeniyle Misâk-ı Millî sınırları içindeydi. Ancak 1921 tarihli Ankara Anlaşmasıyla Hatay ülke sınırları dışında kalmıştı. Anlaşma Hatay'a özel bir statü vermekle birlikte bölgedeki Türklere ayrıcalık sağlamıştı.

Fransa'nın 9 Eylül 1936'da Suriye'ye bağımsızlığını iade etmesi Hatay meselesini tekrar gün yüzüne çıkardı. Hatay'ın anavatana katılması için millî birlik ruhu gelişmiş ve hatta İstanbul'da "İskenderun ve Antakya Muavenet-i İçtimâiye Cemiyeti" adlı bir cemiyet bile kurulmuştu.

Türkiye 9 Ekim 1936'da Fransa'ya verdiği bir notada, Suriye'ye yapıldığı gibi Hatay Sancağı'na da bağımsızlık verilmesini talep etti. Fransa cevap olarak verdiği notada konuyu Milletler Cemiyeti'ne havale etmeyi teklif etti. Türkiye bu teklifi kabul etti. Cemiyet sancakta ayrı bir yönetimin tesis fikrini kabul etti. Bu yeni statüye göre Antakya iç işlerinde bağımsız,

fakat dışışlerinde Suriye'ye bağılı kalacak, ayrı bir anayasası olacak ve resmî dili Türkçe olacaktır.

Bundan sonra Hatay'da yapılan seçimler sonunda 2 Eylül 1938'de toplanan yeni meclis Hatay Devleti'nin kuruluşunu ilan etti. Ayrıca Atatürk'ün çizdiği bayrak da resmî bayrak olarak kabul edildi. Devlet başkanlığına da Tayfur Sökmen getirildi. Fransa ile sürdürülen diplomatik faaliyetler sonucunda Hatay Millet Meclisi, 23 Haziran 1939'da anavatana ilhak kararı aldı. Böylece Hatay anavatana katılmış oldu.

## **ATATÜRK İLKELERİ**

### **I. Temel İlkeler**

Atatürk İlkeleri, çağdaşlaşma yönünü belirleyen ve Atatürk'ün bütün hamle ve inkılâplarına yön vermiş olan fikir ve düşüncelerdir. Atatürkçü Düşünce Sistemi içinde birbirine bağılı bir bütün oluşturan Atatürk İlke ve İnkılâpları, Türkiye'yi çağdaş uygarlık düzeyine ulaştırabilmek için bilimsel düşünceyi esas alan aklın ve mantığın çizdiği yollardır. Bu ilkeler, Atatürk'ün devlet anlayışına hâkim olan milli devlet, tam bağımsızlık, milli egemenlik ve çağdaşlaşma hedefinden kaynaklanmaktadır. Atatürk İlkeleri, ilk olarak Cumhuriyet Halk Fırkası'nın program ilkeleri olarak benimsenmiştir. 5 Şubat 1937 tarihli anayasa değişikliği ile de devletin temel nitelikleri olarak kabul edilmiştir. Bunlar, Cumhuriyetçilik, Milliyetçilik, Halkçılık, Laiklik, Devletçilik ve İnkılâpçılık ilkeleridir.

### **A. Cumhuriyetçilik**

#### **1. Tanım ve Kavramlar**

Cumhuriyet sözcüğü dilimize Arapça "Cumhur" kelimesinden gelmiş olup, cumhur; halk, ahali, büyük kalabalık anlamına gelir. Cumhur, toplu bir halde bulunan kavim yahut millet demektir. Cumhuriyet sözcüğü, Fransızca " La Rèpublique", İngilizce "The Republic", sözcükleri ile aynı kavramı ifade etmek için kullanılmıştır. Bu kelime zamanla siyasi ve tarihî gelişimin etkisi altında demokratik bir rejimi, kamu ve halk hizmetinin görüldüğü bir devlet yönetimini ifade etmiştir.

Cumhuriyet halkın doğrudan ya da seçtiği temsilciler aracılığıyla egemenliği elinde tuttuğu yönetim biçimidir. Cumhuriyetçilik ise, milli hâkimiyet ülküsünün en iyi ve en emin surette temsil ve tatbikine elverişli hükümet şeklidir. Cumhuriyet geniş ve dar olmak üzere iki anlamda kullanılmaktadır. Geniş kavramıyla cumhuriyette, egemenlik bir topluluğa aittir; dar anlamda

ise devlet başkanının, doğrudan doğruya veya dolaylı olarak halk tarafından belirli bir süre için seçilmesi kuralına dayanır.

## **2. Cumhuriyet Fikrinin Gelişimi**

Cumhuriyet fikri, Fransız İhtilali'nin gelişmesi sonucu ortaya çıkmış ve yayılmış olan bir düşüncedir. İhtilal sonucunda krallıklar ve imparatorluklar çökmeye başlamış, monarşilerin batışını ve ister istemez yeni arayışları doğurmuştu. Bu yeni arayışlar, kendiliğinden monarşilerin tersi olan yönlerde gelişmişti.

Cumhuriyet sözcüğü, kavram olarak bakıldığında ilk defa 1848 yılında Mustafa Reşit Paşa'yla ilgili olarak padişaha yapılan bir uyarıda kullanılmıştır. Serasker Sait Paşa huzura çıkarak Padişah Abdülmecit'e "Bu adam İlan-ı Cumhuriyet edecek, saltanatın elden gidiyor." demiştir.

Tanzimat dönemiyle birlikte Şinasi, Ziya Paşa, Namık Kemal ve Ali Suavi de özgürlük, ulusal egemenlik ve parlamento ile yönetim konularını yaymaya çalışmışlardır. Ali Suavi'nin Paris'te yayınlanan "Ulum" gazetesindeki makalelerinde halk egemenliği üzerinde durduğu görülür. Ziya Paşa, Hürriyet Gazetesi'nde çıkan bir yazısında "Cumhuriyet yönetiminde padişah, imparator, sadrazam filan yoktur. Memleketin padişahı, imparatoru, kralı, sadrazamı hep ülke halkıdır" demektedir. Genç Osmanlıların üyeleri Cumhuriyeti sözlü olarak ifade etseler de, rejim olarak istememektedirler. Ancak aralarında bu sistemin iyi bir sistem olduğunu savunanlar da vardı. 1908'de İkinci Meşrutiyet'in ilanı, Türk aydınlarının Batı'nın siyasi ve hukuki düşünceleriyle daha yaygın bir biçimde uğraşmalarına imkân sağlayacaktı.

## **3. Mustafa Kemal Atatürk'te Cumhuriyet Fikrinin Ortaya Çıkması**

Atatürk çok genç yaşlardan itibaren, Türk milleti için en uygun yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu düşüncesine inanıyordu. Ali Fuat Cebesoy ise Sınıf Arkadaşım Atatürk isimli çalışmasında, Atatürk'ün 1902 yılında henüz Harp Akademisi'nin birinci sınıfında iken Osman Nizami Paşa ile Osmanlı Devleti'nin geleceği üzerinde yapmış olduğu bir konuşmada batılı anlamda yönetimden bahsettiğini, inkılâp sözünü dile getirdiğini belirtmektedir. Yine adı geçen eserde, Atatürk'ün topçu stajını yapmak üzere Şam'a gitmeden önce, 1905 yılında arkadaşlarıyla yaptığı bir toplantıda "Bu dava, yıkılmak üzere bulunan bir imparatorluktan önce bir Türk Devleti çıkarmaktır" dediğini de yazmaktadır.

Mustafa Kemal Atatürk, kendisinde gelişen cumhuriyet fikrini daha sonradan şu şekilde açıklamaktadır. Mondros Anlaşması'nın imzalanmasından sonra İstanbul'a gelmiş, burada Padişah Vahdettin ile bir görüşme yapmıştı. Bu görüşme ile ilgili düşüncesini açıklarken Mustafa Kemal Atatürk: "O gün anladım ki padişahlar, milletlerinin kaderini değil, ancak

şahıslarının huzurunu düşünürler. O gün, Türkiye’yi ancak cumhuriyetin kurtaracağına tamamiyle iman ettim” demektedir.

Mustafa Kemal Atatürk, Erzurum’da bulunduğu dönemde Mazhar Müfit’in kendisine 20 Temmuz 1919 tarihinde hükümet şekli ne olacaktır diye sorduğu zaman Atatürk “Açıkça söyleyeyim; Şekli hükümet zamanı gelince, Cumhuriyet olacaktır” demiştir. Atatürk, başkanlığını yaptığı Erzurum ve Sivas Kongreleri’nde alınan kararlarla Osmanlı Hükümeti’nin yetkilerini Anadolu’ya aktarmaya çalışmıştır. Bu amaçla da 12 Eylül 1919 tarihinde İstanbul ile ilişkileri kesmiştir.

23 Nisan 1920’de Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin kurulması ile Atatürk’ün “Yeni Bir Türk Devleti” kurulması konusundaki ülküsü de gerçekleşmiş bulunuyordu. Ne var ki, bunun “Cumhuriyet” adını alması ve cumhuriyetçi biçiminde tam anlamıyla işlemesi zamanı henüz gelmemiştir. Cumhuriyetin kurulacağı ancak 1922 başından itibaren ortaya çıkmıştır. Cumhuriyet ilan edileceğine dair haberler dolaşmaya başladı. 1 Nisan 1923 tarihinde yaptığı konuşmada cumhuriyete güçlü bir vurgu yapan Atatürk, 27 Eylül 1923 tarihinde Viyana’nın büyük bir günlük gazetesi Neue Freie Presse muhabirine verdiği mülakatta cumhuriyetten bahsetmiştir.

Mustafa Kemal Paşa, 28 Ekim gecesi arkadaşlarını toplayarak cumhuriyeti kurmak ile ilgili düşüncesini açıkladı ve İsmet İnönü’yle o gece, devletin niteliğinin cumhuriyet olduğunu saptayan bir yasa tasarısı hazırladı. Bu önerge parti toplantısında tartışıldı. Büyük Millet Meclisi’nin aynı akşam (29 Ekim 1923) yaptığı toplantıdan sonra Cumhuriyet ilan olundu ve yeni Türk Devleti’nin adı kondu. Cumhuriyetin ilan edilmesinin ardından mecliste yapılan oylamaya 158 kişi katılmış ve tamamının oyu ile Gazi Mustafa Kemal Paşa Cumhurbaşkanı seçilmişti. Mustafa Kemal Paşa, Cumhuriyetin ilan edilmesiyle kesinleşen yönetim biçimini çağdaşlığın ilk adımı olarak görmüş, daha okul yıllarında benimsemiş olduğu cumhuriyet yönetimini uygulamaya koymuştur.

## **B. Milliyetçilik**

### **1. Tanım ve Kavramlar**

Millet kelimesi Türk diline Arapçadan geçmiştir. Ancak, Arapçadaki millet anlamı ile bugün anladığımız milletin anlamı aynı değildir. Arapçadaki millet, din birliği çerçevesinde birbirlerine bağlı insan topluluklarını ifade etmektedir. Bugün Batı dillerinde kabul gören modern anlamda milletin tarifi ise, Fransızca “nation” kelimesinin karşılığı olarak aynı kökten, aynı soydan gelen ve ortak bağları olan insan topluluğu şeklindedir. Milliyetçilik, yani

“nationalism” ise bir milliyet duygusu ve aynı zamanda millet gereğinden hareket eden bir fikir akımıdır.

Atatürkçülüğün en önemli ilkelerinden biri de milliyetçiliktir. Bu ilke, Millî Mücadele’nin doğuşunda ve başarıya ulaşmasında başlıca rolü oynamıştır; zira yeni kurulan devlet artık milletler topluluğuna değil, sadece Türk unsuruna dayanıyordu. Bu sebeple ulus devletti, millî bir devlettir.

## **2. Atatürk’ün Milliyetçilik Anlayışı**

Atatürk’ün yaptığı kısa bir tanıma göre “Millet, dil, kültür ve ideal birliği ile birbirine bağlı vatandaşların oluşturduğu bir siyasî ve içtimâî heyettir”. Yine Atatürk’e göre; “Aynı kültürden olan insanlardan oluşan topluma millet denir”. Atatürk Türk Milliyetçiliğini de şu şekilde açıklamıştır: “Türkiye Cumhuriyeti sınırları dahilinde yaşayan, Türk dili ile konuşan, Türk kültürü ile yetişen, Türk ülküsünü benimseyen her vatandaş, hangi din ve mezhepten olursa olsun Türk’tür, Türk Milliyetçisidir”.

Atatürk, milleti oluşturan şartları incelerken, bir toplumun millet olabilmesi için bunlardan hiç değilse bir kısmının bir araya gelmesi gerekeceğini öne sürmüştü; ancak her millet için şartların hepsinin bir arada bulunmasının mutlaka gerekli olmadığını da haklı olarak vurgulamıştır. Millet olabilmek ve millet olarak kalabilmek için ortak bir millî kültürün geliştirilmesi büyük önem taşır. Ortak millî kültürün oluşmasında ortak bir vatan ve aynı devlete sadakatle bağlı yurttaşlar olarak birlikte yaşamının, ortak zaferlerin ve hatıra mirasının, birlikte sevinip birlikte acılara ve fedakârlıklara katlanmanın, geleceğe dönük ortak ümitlerin, ortak millî ahlâkın önemini hatırlatan Atatürk, millî birlik ve beraberliğin korunup güçlendirilmesinin önemi üzerinde ısrarla durmuştur.

## **3. Atatürk’ün Milliyetçilik Anlayışının Özellikleri**

Atatürk’ün milliyetçilik anlayışını Millî Mücadele dönemi ve sonrası olarak iki aşamada değerlendirmek mümkündür. Millî Mücadele döneminde, batılı emperyalist devletlerce bölüşölmeye çalışılan Türkiye’de milliyetçilik, bu devletlerle mücadele etmede ve Millî Mücadele’nin başarıya ulaşmasında en önemli etken olmuştur. Milli Mücadele hareketi başarıya ulaşp düşman yurttan atıldıktan sonra ise Atatürk milliyetçiliğı tam bağımsızlık, lâiklik, çağdaşlık ve bilim temellerine oturtularak uygulanmıştır. Atatürkçü Türk milliyetçilik anlayışının özellikleri şu şekilde özetlenebilir.

### **a. Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışı Ülke ve Millet Bütönlüğüne önem verir:**

Atatürk milliyetçiliği milli birlik ve beraberliği sağlayıcı bir anlayışa sahiptir. Türkiye'yi parçalamak için din ve milliyet gibi farklar ileri sürülerek yapılan propagandaların millet fertleri üzerinde üzüntüden başka bir etki yapmadığını belirten Atatürk, millet ortak geçmişi, tarihe, ahlâka, hukuka sahip olduklarını ifade etmiştir. Geleceklerini ve talihlerini Türk milleti ile birlikte gören insanlara ayırım yapılamayacağını söylemiştir.

**b. Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışı Irkçılığı Reddeder:**

Irkçılık, insanların toplumsal özelliklerini biyolojik ve ırksal özelliklerine indirgeyerek bir ırkın başka ırklara üstün olduğunu öne süren öğretilerdir. Irkçılığın ilkelliği, insanlığa aykırı sonuçları, zararlı etkileri tartışılmayacak kadar açıktır. Atatürk milliyetçiliğinde hiçbir zaman ırkçılığın ve üstün ırk, saf ırk gibi söylemleri ilgisi yoktur. Atatürk'ün, "Diyarbakırlı, Vanlı, Erzurumlu, Trabzonlu, İstanbullu, Trakyalı ve Makedonyalı, hep bir ırkın evlâtları, hep aynı cevherin damarlarıdır" sözleri de Türk Milliyetçiliği içinde ırkçılığın yeri olmadığı açıkça göstermektedir.

**c. Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Çağdaşlaşmayı Amaçlar, Medeniyetçidir:**

Atatürk milliyetçiliği; milletin dil, tarih, kültür alanlarındaki bilincini geliştirmeyi, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlığını korumayı ve Türk toplumunu çağdaşlaştırmayı amaç edinmiştir. Atatürk, millîleşme ve çağdaşlaşma lideri olarak daima Türk milletin uygar bir toplum olmasını ve bu niteliğiyle çağdaş uygarlık seviyesinin üstüne çıkmasını amaçlamış ve bu amacı şu sözleriyle ifade etmiştir: "Yaptığımız ve yapmakta olduğumuz inkılâpların gayesi, Türkiye Cumhuriyeti halkını tamamen asrî ve bütün mâna ve eşkâliyle medenî bir toplum haline erdirmektir, inkılâbımızın esas prensibi budur." Bu çerçevede Batı medeniyetinden yararlanma ve çağdaşlaşma ile milliyetçilik birbirine karşı değil, birbirine paralel olarak gelişmiştir.

**d. Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışı Lâiktir:**

Atatürkçü Türk milliyetçiliği anlayışı, milletin oluşmasında ortak tarihin, ortak inançların, ortak kültürün rolünü kabul eder; fakat milleti ümmetle karıştırmaz. Türkiye Cumhuriyeti lâik bir devlettir. Lâiklik elbette dinin reddi, inanç ve ibadet hürriyetinin tanınmaması, dinî inançlara saygı duyulmaması anlamına gelmez. Ancak lâik bir devlette mezhep ayrılıklarının yurttaşlar arasında nifak yaratmak için sömürülmesine göz yumulamaz. Din veya mezhep ayrılığını sömürerek millî beraberlik ve bütünlüğü parçalamaya çalışmak, lâiklik ilkesine olduğu gibi Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının ve kanunlarının açık hükümlerine de aykırıdır.

**e. Atatürkçü Milliyetçilik Anlayışı Sınıf Kavgasını Reddeder:**

Atatürkçü milliyetçilik, Türk Milleti'nin sosyal adalet içinde kalkınmasını sınıf kavgasında görmez. Atatürk, Türk toplumunu teşkil eden köylü, çiftçi, işçi, esnaf, sanatkâr, sanayici, tüccar, serbest meslek mensubu, memur gibi her çeşit meslek ve zümrelerin, aynı millî toplumun birer unsuru olarak sosyal adalete uygun esaslar içinde, ahenkli bir tarzda işbirliği yapmalarını öngörmektedir.

#### **f. Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Vatan Kavramı ile Bağlantılıdır:**

Türk milletini birleştiren bağlar çok çeşitli, köklü ve güçlüdür. Ortak devlet, ortak tarih, ortak kültür, ortak manevi inançlar, ortak dil, geleceğe dönük ortak idealler gibi pek çok bağ yanında, her karışı birlikte savunulmuş ve savunulacak olan bölünmez ortak vatan unsuru da Türk milliyetçiliğinin dokusunda son derece önemli yer tutar.

#### **g. Atatürkçü Türk Milliyetçiliği Demokrasiye Yöneliktir:**

Demokrasi doğru bir milliyetçilik anlayışının vazgeçilmez unsurlardan biridir. Bir başka şekilde ifade etmek istersek, milliyetçi olduğunu dile getiren birisinin demokrasiye inanması şarttır. Uğruna çalıştığını, karşılıksız sevdiğini iddia ettiği ve mensubu olduğu milletin kendi kendini yönetme iradesine karşı gelmek hiçbir şekilde milliyetçilik anlayışı ile bağdaşmaz. Atatürk'ün milliyetçilik anlayışı da millet egemenliği ve demokratik rejim fikrine dayanmaktadır. Atatürk, Stalin, Hitler ve Mussolini ile çağdaştı. Fakat bunların temsil ettikleri demokrasi düşmanı, millet egemenliği ile bağdaşmayan totaliter devlet anlayışlarını temelinden reddetmiştir.

#### **h. Atatürkçü Milliyetçilik Saldırgan Değil, Barışçı ve İnsancıldır:**

Atatürk, milliyetçiliği reddeden teori ve görüşlere karşı idi. Fakat bütün başka milletleri hor gören, aşağılayan, saldırgan, savaşçı bir milliyetçiliği de benimsememişti. Ne var ki Atatürk, bir milletin barış içinde yaşayabilmek için kendini savunacak güce ve iradeye de sahip olması gerektiğini çok açık şekilde anlatmış, barışın da ancak güçlü olmakla korunabileceğine dikkati çekmekten geri kalmamıştır. Atatürk, dünyanın bir ucundaki rahatsızlığın bile hepimizi ilgilendirmesi gerektiğini en uzakta sandığımız bir olayın bile bizi bir gün etkileyebileceğini, sömürgeciliğin yeryüzünden er geç silineceğini, bütün” mazlum milletlerin” mutlaka kurtulacağını belirten ve “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh” ilkesiyle çağının ilerisinde bir liderdi.

### **C. Halkçılık**

#### **1. Tanım ve Kavramlar**

Halk, insan topluluğu anlamında kullanılan bir kelimedir. Bu çerçevede millet ile halk arasında yakın bir anlam ilişkisi vardır. Millet, bilinçli bir birliğe sahip, ortak tarih ve kültür bağı ile

birbirlerine bağı toplumsal yapıdır. Halk ise vatan toprağında yaşayan millet tebaasından daha geniş vatandaşlık tabanıdır. Türk inkılâbı bu kavramları eşdeğer ifadeler olarak kabul etmekte ve Türkiye’de yaşayan, Türk vatandaşı olan bütün insan topluluklarını ortak değerlerinin içine almaktadır.

Halkçılık düşüncesi Atatürk’ün kafasında Kurtuluş Savaşı yıllarının ilk senelerinde bile mevcuttu. Hatta Milli Mücadele yıllarının en önemli anayasal belgelerinde de ifadesini bulmuştu. 1921 Anayasası’na esas olan bu belge, Halkçılık Programı adını taşımaktadır. Atatürk 1927 tarihli Nutkunda bu durumu şu şekilde açıklar: “İlk Teşkilât-ı Esasiye Kanunumuza menşe teşkil eden 13 Eylül 1920 tarihli bir programı, Meclis’e takdim etmiştim. Meclis’in açılmasından sonra okunan ve kabul olunan takririmi de bu kısım ile beraber, Halkçılık programı ismi altında bastırıp yayınlamıştım.” Görüldüğü üzere Atatürk’ün Millî Mücadele’nin günlerinde bile bir halkçılık programı vardı. Bu programa göre, millet halktı, devlet ise halk devletiydi.

## **2. Atatürk’ün Halkçılık Anlayışı**

Atatürk, Cumhuriyet öncesinde rejimin adını, hükümetin niteliğini belirtirken sık sık Halkçılık deyimini kullanmakla kalmamış, Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasından sonra kendisinin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki Birinci Müdafaa-i Hukuk Grubu’nun görüşlerini yansıtan siyasi partiye de “Halk Fırkası (Partisi)” adını vererek bu düşünceye verdiği önemi ortaya koymuştu. Atatürk’ün halkçılık anlayışının üç önemli unsuru vardır. Birincisi halk yönetimi yani demokrasi, ikincisi eşitlik ve üçüncüsü sınıf mücadelesinin kabul edilmeyişidir.

### **a. Halkçılık ve Demokrasi**

Atatürk, Halkçılık ile demokrasi prensibini aynı anlamda kullanmıştır. Atatürk’e göre; “Demokrasi (Halkçılık) esasına dayanan hükümetlerde egemenlik, halka, halkın çoğunluğuna aittir. Demokrasi prensibi, egemenliğin millette olduğunu, başka bir yerde olamayacağını gerektirir. Demokrasinin en açık hükümet şekli cumhuriyettir.” Kısaca söylemek gerekirse, Atatürk’ün anlayışına göre; Demokrasi ile Halkçılık birbirinden ayrı ve farklı kavramlar değildir. Başka bir deyişle Demokrasi=Halkçılık, siyasal eşitliği, egemenliğe halkın eşit bir biçimde katılmasını ve bireysel özgürlüklerin sağlanmasını öngörmektedir.

Atatürkçü düşünce sistemi içinde demokrasi ile eş anlamlı olarak kullanılan halkçılık, Milli Mücadele yıllarının ve özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin demokratik atmosferi içinde gelişmiştir. Milli Mücadele hareketinin en dikkat çeken özelliği, demokratik bir meclis eliyle yürütülmüş olmasıdır. Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin tarihi görevini tamamlayıp



seçimlerin yenilenmesiyle İkinci dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi görevine başlamıştı. Yeni Türkiye Devleti'nin siyasi rejiminin demokratik bir rejim olması kararı devam etti. Atatürk bu dönemdeki beyanlarında demokratik rejime olan inancını tekrarladı.

#### **b. Halkçılık ve Eşitlik**

Halkçılık ilkesinin ikinci niteliği ise hukuki bakımdan eşitliktir. Milletin genel hakları içinde hiçbir topluluğa, sülaleye veya kişiye ayrıcalık tanınmamasıdır. Halkçılık yasalar önünde eşitliği kabul eder ve her türlü ayrıcalığı reddeder. Kanun önünde eşitlik ve her türlü ayrıcalığın reddi anlamında halkçılık, son derece açıktır. Aslında, halkçılığın bu unsurunun, birinci unsur olan demokrasinin bir sonucu olduğundan şüphe yoktur; çünkü bir demokraside vatandaşların kanun önünde eşit olması ve hiçbir kişi veya zümreye ayrıcalık tanınmaması son derece tabiidir. Halkçılık ilkesinin bu anlayışı, Halk Fırkası'nın 1923 yılındaki tüzüğünde vurgulanmıştır. Buna benzer tanımlar, Halk Fırkası'nın 1927 tarihli tüzüğünde de yer almıştır. Bu anlayış Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1931 yılındaki Programında ise, Halkçılık başlığı altında dile getirilmiştir. İrade ve egemenliğin kaynağı millettir. Bu egemenliğin temininde vatandaşın devlete, devletin de vatandaşa karşı sorumlulukları vardır. Kanunlar karşısında mutlak eşitliği kabul eden ve hiçbir imtiyaz şeklini kabul etmeyenler, halkçı kişi olarak kabul edilir.

#### **c. Halkçılık ve Sosyal Dayanışma**

Atatürk'ün Halkçılık anlayışının üçüncü bir niteliği de Türk toplumundaki sınıf mücadelesinin reddedilmesidir. Atatürkçü halkçılık anlayışı sosyal adalete, sosyal güvenliğe, toplumun ekonomik bakımdan zayıf kesimlerinin korunmasına ve güçlendirilmesine, adaletli gelir dağılımına büyük önem vermekle beraber sınıf mücadelesini de reddeder.

Atatürk'ün halkçılık anlayışı, vatan kavramını ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak kabul eden görüşten kaynaklanmaktadır. Türk toplumunda bir sınıfın diğer sınıf veya sınıflar üzerinde egemen oluşu, Atatürkçü halkçılık ilkesi ile bağdaşamaz. Çünkü Atatürk'ün halkçılık anlayışı, bütün millet bireylerini ayrılık gözetmeksizin memleketin öz evladı kabul etmek, onların temel hak ve özgürlüklerini güven altına almak, devlet yönetimine eşit olarak katılmalarını sağlamak, onları yasa önünde eşit tanımak kuralına dayanır.